

Zápis z jednání PS k OA ze dne 10. 3. 2020 konaného na MD od 10:00 – 13:20 v místnosti 26B

Přítomní: Ing. Eva Dibuszová, Ph.D. (Vysoká škola chemicko-technologická v Praze - VŠCHT), Ing. Jana Hakenová, Mgr. Jan Hátle (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy - MŠMT), Mgr. Pavla Rygelová (Asociace knihoven vysokých škol České republiky - AKVŠ), Ing. Martin Svoboda (Národní technická knihovna - NTK), Ing. Jan Marek, CSc., Ing. Přemysl Filip, PhDr. Aleš Bříza (Odbor Rady pro výzkum, vývoj a inovace Úřadu vlády České republiky - ÚV-RVV), Ing. Miroslav Rychtařík (Odbor informačních a komunikačních technologií Úřadu vlády České republiky - ÚV-OIT)

Omluveni: Ing. Leoš Horníček, Ph.D. (Akademie věd České republiky – AVČR)

Program jednání:

Programem jednání byla rekapitulace stavu plnění jednotlivých opatření Akčního plánu a stanovení dalších kroků a harmonogramu jejich plnění. Opatření, s jejichž realizací se započalo v roce 2019, jsou č. 1, 4, 6, 8, 9, 11. Opatření, která mají být realizována v roce 2020, jsou č. 2, 3, 5, 7, 10.

Průběh jednání:

O1: Ustavit pracovní skupinu a navrhnout potřebné kroky k realizaci otevřeného přístupu

V úvodní debatě byla nastolena otázka, že není stále zcela jasné postavení této pracovní skupiny (dále jen „PS“) a organizace její činnosti, její funkce, povinnosti, pravomoci nebo závaznost jejich doporučení. Bylo vysvětleno, že tuto PS řídí a svolává ředitel ÚV-RVV, který také rozhoduje, zda bude někdo další na jednání přizván. Na základě jeho dopisu pak byli členové a členky PS nominováni svými institucemi jako jejich zástupci nebo jako odborníci na danou problematiku některým z orgánů státní správy.

Tato PS byla svolána k přípravě Akčního plánu pro implementaci Národní strategie otevřeného přístupu ČR k vědeckým informacím na léta 2017-2020 (dále jen „AP“) a nyní konzultuje plnění opatření AP a přípravu podkladů pro ÚV-RVV, který ji zřídil, a současně pro pracovní skupinu „na vysoké úrovni“ vytvořenou jako plnění opatření č. 9 AP (dále jen „PS VÚ“).

Veškeré kroky či aktivity PS, respektive její výstupy, mohou být činěny s vědomím a po konzultaci se zpravodajem Rady pro výzkum, vývoj a inovace (dále jen „RVVI“) a předsedajícím PS VÚ, kterým je v obou případech 1. místopředseda RVVI, prof. Dvořák. Ten také požádal vybrané instituce o nominaci do PS VÚ.

V případě neshod či nesouladů v rámci PS má konečné a určující slovo o podobě výstupu právě prof. Dvořák. Oficiální spojení s prof. Dvořákem probíhá (obousměrně) prostřednictvím ředitele ÚV-RVV.

Jménem prof. Dvořáka bude plnění AP předloženo k projednání RVVI. Souhrnné zpracování podkladů a formální náležitosti tohoto postupu zajistí ÚV-RVV jako sekretariát a technické a odborné zázemí RVVI.

Prostřednictvím RVVI a jejího stanoviska a po meziresortním připomínkovém řízení bude výsledný materiál jménem předsedy RVVI, jak mu ukládá usnesení vlády č. 289 ze dne 29. dubna 2019, předložen vládě. Předseda RVVI je zároveň předsedou vlády ČR.

Ing. Svoboda, Dr. Dibuszová a Mgr. Rygelová vyjádřili silnou nespokojenost nad skutečností, že členové PS nejsou informováni a ani zapojováni na přípravě navazujících aktivit, tedy konkrétně na přípravě Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací 21+ (dále jen „NP VaVal

21+”), což je v rozporu se zněním AP. Tato skutečnost přináší i další konsekvence, protože členové PS, byť se angažují v implementaci řady opatření AP či dokonce z titulu svých funkcí jsou odpovědní za jejich realizaci, je jim odepřena možnost: (a) podílet se tvorbě navazujících dokumentů; (b) či alespoň sledovat, zda je problematice OA v těchto dokumentech věnován dostatečný prostor.

Zástupkyně MŠMT, Ing. Hakenová, sdělila, že ona se PS k přípravě NP VaVal 21+ účastnila, nicméně nebyla a není zmocněna, aby zveřejňovala či dále distribuovala materiály vznikající v gesci ÚV-RVV/RVVI. O sdílení materiálů RVVI nebo jejich pracovních skupin, rozhoduje tato rada, vláda ČR nebo případně sekretariát této rady dle svého zmocnění a kompetencí.

Stav plnění: formálně splněno – tato PS byla ustavena, nicméně panuje u některých jejích členů ostrý nesouhlas a přesvědčení, že nefunguje takovým způsobem, aby mohla plnit zadání AP.

Posouzení stavu plnění je však výhradně na zřizovateli PS, který je za plnění opatření zodpovědný a členům PS nepřísluší.

02: Zavést povinnost publikovat výsledky v režimu otevřeného přístupu

Příprava NP VaVal 21+ je v pokročilé fázi a aktuální verze byla předložena RVVI na jejím 354. zasedání dne 26. 2. 2020. V souvislosti s výše zmíněnou debatou ohledně zapojení členů PS do přípravy nebo alespoň do sledování příprav NP VaVal 21+ ÚV-RVV přislíbil rozeslání aktuální verze NP VaVal 21+ všem členům pracovní skupiny. Problematice OA se věnují také opatření č. 8 a 13 NP VaVal 21+.

Stav plnění: Z pozice ÚV-RVV a MŠMT za současné situace splněno, ale s ohledem na nedostatečnou znalost textu NP VaVal 2021+ některých členů (viz výše) nelze konstatovat konsenzus v rámci PS. (Aktuální návrh NP VaVal 21+ se proto členům PS pro informaci bezprostředně po ukončení jednání rozesílá.)

03: Navrhnout pro potřebné legislativní změny publikování v režimu otevřeného přístupu

Ředitel ÚV-RVV informoval, že dne 12. 3. 2020 nabývá účinnost Zákon č. 50/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací), ve znění pozdějších předpisů.¹

Dále informoval, že tato „malá“ novela neřeší problematiku OA, že se zaměřuje na projekty sdílených činností.

Zástupkyně MŠMT upozornila na Směrnici Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1024 ze dne 20. června 2019 o otevřených datech a opakovaném použití informací veřejného sektoru.

Ředitel ÚV-RVV připustil legislativní posílení problematiky OA v připravovaném znění zákona, a to konkrétně tak, že výčet v rámci **§ 9 Úprava vztahů mezi poskytovatelem a příjemcem**, odst. 1 by mohl být rozšířen o, prozatím pracovní formou, **informaci o dostupnosti výsledků výzkumu a případně dat** projektu. Následoval by odkaz na výše zmíněnou směrnici, čímž by došlo k její povinné implementaci do české legislativy.

V tomto okamžiku nicméně panuje spíše skepse, avšak nelze předjímat, zda se připravované znění zákona podaří schválit.

Stav plnění: Formálně splněno, vzhledem k časové náročnosti schvalovacího procesu se účinnost navržených změn v zákoně č. 130/2002 Sb. očekává až po roce 2020.

¹ V souladu s ustanovením § 3 odst. 3 zákona č. 309/1999 Sb., ve znění účinném do dne nabytí účinnosti zákona č. 277/2019 Sb., nabývá tato vyhláška účinnosti dnem 12. března 2020.
Zápis z jednání PS k OA ze dne 10. 3. 2020

O4: Provést úpravy IS VaVal v modulu RIV

Opatření je realizováno, ovšem podle části PS v rozporu s doporučením PS, prezentovaným na schůzce PS dne 20. 11. 2019. V PS navíc nepanuje shoda nad označením režimu publikování u všech výsledků druhu J (open access, open access s časovým embargem, omezený přístup, pouze metadata), jak byl nastaven přímo ve veřejné databázi verze programu 2.8.0 (dostupné na: RVVI.cz – Rejstřík informací o výsledcích).

M. Rychtařík zdůvodnil, že toto označení režimu publikování bylo implementováno podle celoevropského doporučení, konkrétně CERIFu z CRIS Information Elements Relevant for OpenAIRE.

Dle některých členů PS není použité dělení pro zamýšlený účel vhodné bez dalších úprav a uživateli je chápáno jako nejednoznačné a použité kategorie jako nedisjunktní.

Pavla Rygelová doplnila, že doslovně převzatá typologie open access, bez odlišení jejího účelu ve zdrojovém metadatovém schématu od účelu v cílovém systému RIV, je uživateli chápána jako nejednoznačná a použité kategorie jako nedostačující pro pokrytí velmi širokého spektra způsobů zajištění otevřeného přístupu k výsledkům typu články (dle typologie RIV – typ J). Zejména nejsou touto kategorizací jednoznačně odlišeny otevřeně přístupné výsledky, které jsou publikovány v předplácených časopisech a k nimž je otevřený přístup zajištěn jejich uložením v otevřených repozitářích.

Stav plnění: dle gestora splněno, v PS nepanuje konsenzus.

O5: Zřídit a podpořit zřízení repozitářů vědeckých publikací

M. Rychtařík sdělil, že v současné době je situace plnění tohoto opatření ztížena zpřísněnými opatřeními v souvislosti s „kauzou Kremlík“, kdy veškeré veřejné zakázky jsou zpřísněně posuzovány. Tím dochází k časové prodlevě, neboť zřízení uložště pro malé výzkumné organizace, kterým se nevyplatí zřízovat vlastní repozitář, a jež má vzniknout při, avšak odděleně, IS VaVal, bude vyžadovat dodatečné náklady. Případné specifikace, požadavky, parametry je nezbytné si ujasnit nejpozději do září 2020.

V následné diskusi se objevila i jiná eventualita, a sice, zda by, vzhledem k výše zmíněnému, nebylo efektivnější, aby se realizace tohoto opatření ujala NTK, neboť disponuje zkušenostmi s poskytováním služby Národní uložště šedé literatury (akronym NUŠL), jehož součástí je dnes též, na sofistikovaném konceptu přebudovaný, digitální repozitář.

Ze strany zástupců ÚV ČR nepadla zásadní námitka proti diskutovanému záměru, ale finální souhlas zatím vyřčen nebyl.

Návrh dalšího postupu: provést jednoznačné rozhodnutí, zda opatření provede ÚVČR-OIT, nebo NTK. Odpovědnost za plnění tohoto opatření zůstává nezměněna.

Stav plnění: plní se průběžně.

O6: Zajistit průzkum institucionálních repozitářů existujících v České republice, jež mají být použity pro zajištění zelené cesty otevřeného přístupu

Dr. Dibuszová představila dosavadní průběh plnění, ačkoli dle AP OA, je gestorem tohoto opatření RVVI, kdy NTK ve spolupráci s CESNET a následně s kolegy z Ústavu výpočetní techniky MU (Dr. Bartošek, Dr. Antoř, Dr. Růžička) připravila a otestovala dostatečně podrobný dotazník pro zjištění aktuálního stavu repozitářů ve VO v ČR. Dotazník s přesnými instrukcemi, spolu s modelovým vyplněním, přislíbila zaslat řediteli ÚV-RVV k dalšímu zpracování.

Další zpracování především znamená že ÚV-RVV zajistí:

- distribuci dotazníku (odkaz na adresu: <https://forms.gle/yp2vVpY9gpRK61Bb8>) na VO v ČR, a to průvodním dopisem 1. místopředsedy RVVI, prof. Dvořáka; termín odeslání: 15. 3. 2020, termín pro vyplnění do 15. 4. 2020;
- aktualizaci seznamu respondentů, především titulářů;

- konzultaci s prof. Dvořákem pro upřesnění náležitostí např.: komu budou zaslány posbírané údaje, kdo je vyhodnotí, kdo bude mít přístup k výsledkům dotazníkové šetření, jakým jiným způsobem a za jakých podmínek bude možné s výsledky dotazníkového šetření dále, nad rámec opatření 6, pracovat;
- před samotným zahájením dotazníkového šetření požádá Dr. Bartoška (bartosek@ics.muni.cz), aby vymazal všechny testovací odpovědi, a dohodne s ním následný postup.

V diskuzi byl naznačen postup, že s ohledem na výše zmíněné a nesporný podíl na přípravě dotazníku, by měl vyhodnocení dotazníků a vypracování výsledné analýzy provést tým Dr. Bartoška. Výsledná analýza bude zaslána ÚV-RVV, který rozhodne o její další distribuci.

Stav plnění: ze strany ÚV-RVV dojde k posunu plnění z důvodu nouzových opatření a z toho vyplývající prioritizace agend; v plnění opatření bude pokračováno, jakmile se napjatá situace uvolní. Plní se průběžně, ale se zpožděním.

07: Zavést jedinečné identifikátory domácích autorů (ORCID) jako povinnou součást IS VaVal

Pole DOI v záznamu RIV existuje. Ohledně ORCID není jednoznačné, zda ho lze centrálně nařizovat, zda jeho založení není interní věcí každé instituce. Identifikátor vědce v rámci Web of Science (**ResearcherID**), je **nepovinný** a lze jej uvést souběžně s rodným číslem, identifikačním kódem tvůrce a dalšími identifikátory.

Stav plnění: plní se průběžně, ale další diskuze (např. na téma národní licence) bude v rámci PS nezbytná.

08: Provést finanční analýzu prostředků v oblasti přístupu k vědeckým informacím

NTK představila a předala PS pracovní verzi Analýzy. Bylo dojednáno, že členové PS dodají případné připomínky k Analýze Dr. Dibuszové a Ing. Svobodovi do 13. 3. 2020, kteří po jejich vypořádání postoupí její finální verzi 1. místopředsedovi RVVI, prof. Dvořákovi. V kopii bude finální verze Analýzy zaslána v kopii také NM MŠMT Dr. Dolečkovi a řediteli ÚV-RVV Ing. Markovi. Analýza představuje stěžejní podklad pro činnost PS VÚ. Během diskuze byla otevřena možnost, zda by nebylo užitečné provést finanční analýzu také v roce 2020 za účelem získání ještě přesnějších informací. Závěr, zda ano, či ne, nepadl, a to především kvůli obavám z procesní (časové) náročnosti, jakkoliv se členové PS shodují na užitečnosti takto získaných informací.

Stav plnění: splněno.

09: Vytvořit pracovní skupinu při CzechELib zastupující Českou republiku pro jednání s vydavateli a s relevantními partnery z EU pro spolupráci v režimu zlatého přístupu

PS VÚ byla vytvořena a funguje. Byl domluven postup, že na další jednání PS VÚ bude pozván též ředitel NTK, Ing. Martin Svoboda, neformální hlavní vyjednávající za Českou republiku. Pozvání zajistí ÚV-RVV. PS VÚ bude svolána, až poté, co se nejprve sejde PS, aby definitivně vyladila hlavní podklad (opatření č. 8 AP) pro jednání o mandátu hlavního vyjednávajícího.

Stav plnění: plní se průběžně, hlavní cíl, příprava mandátu pro hlavního vyjednávajícího za Českou republiku zatím splněn nebyl.

010: Připravit pro vědeckou komunitu informace o otevřeném přístupu

Dr. Dibuszová připomenula, že NTK uspořádala v listopadu 2019 konferenci KRECon 2019 Open Access – Seeking Balance s mezinárodní účastí a velmi dobrou odezvou. Na listopad 2020 je připravována konference KRECon 2020 Open Science - The Future of Research.

Vzhledem k nepředvídatelné situaci panující v souvislosti s COVID-19 není jisté, v jakém formátu, popř. i zda vůbec, se konference s předpokládanou mezinárodní účastí uskuteční. Do zprávy o plnění AP OA se doplní aktivity RVVI, ÚV – RVV (OIT), MŠMT, AKVŠ.

Stav plnění: plní se průběžně.

O11: Podpora rozvoje e-infrastruktur

Podpora běží od července 2019. Ze strany MŠMT pokračuje podpora provozu a rozvoje všech tří národních e-infrastruktur zařazených na Cestovní mapu České republiky velkých infrastruktur pro výzkum, experimentální vývoj a inovace pro léta 2016 až 2022. Konkrétně se jednalo – v abecedním pořadí – o CERIT-SC (CERIT Scientific Cloud), CESNET (e-infrastruktura CESNET) a IT4Innovations (IT4Innovations národní superpočítačové centrum). E-infrastruktury byly v roce 2019 financovány z rozpočtových prostředků Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v rámci výdajů státního rozpočtu České republiky na výzkum, experimentální vývoj a inovace.

V aktualizované Cestovní mapě je prezentována již jediná e-infrastruktura s názvem e-Infrastruktura CZ (akronym e-INFRA CZ). Ve vzájemné spolupráci všech tří výše jmenovaných e-infrastruktur je v rámci výzvy Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání č. 02_18_072 Výzkumné e-infrastruktury realizován jediný společný projekt „e-INFRA CZ: Modernizace“ se schválenou fyzickou realizací od 1. 1. 2020 do 31. 12. 2022. MŠMT tedy dle svých závazků pokračuje v podpoře velkých výzkumných e-infrastruktur, podporuje jejich funkční sjednocování na národní úrovni a také průběžně zajišťuje a poskytuje zdroje jejich financování, ať už z národních zdrojů (účelová podpora VaVal) nebo z ESIF (výzva č. 72 OP VVV).

Stav plnění: plní se průběžně.

Zapsal: Aleš Bříza, ÚV-RVV

Schválil: Jan Marek, ředitel ÚV-RVV